

lopogatják el. *Honestius solo verborum terrore agere.* Látjuk, hogy az a nagy pädagogiai reform, melyet későbbi századok tettek öntudatossá és fejlesztének rendszerré, a Quintilianus és Plutarkhoz nevelési elveit alkalmazó Guarinus iskolájában már megfogamzott. Családias együttérzés füzte össze a *contubernium* tagjait. Hogy előfordult egy pár kihágás, melyről Janus Pannonius csipősen emlékezik meg, sőt figyelmezteti mesterét, hogy ügyeljen leányaira is, azt ebben az élvívár korban: az aranyzabadság napjait élő ifjagnál, kiket a klasszikus költészet fesztelen, természetes érzékisége is ingerelt, csodálni nem lehet.»

N. L.

VEGYESEK.

Fővárosi tanügy.

— A fővárosi tanügy reformja. Alig értek véget a millenniumi ünnepségek, sorra kerültek azok a nagy kérdések, a melyek a főváros tanügyének reformját czélozzák. Az elemi iskolai *tanterv* kidolgozásával, illetőleg megállapításával legközelebb behatóan fog foglalkozni a tanügyi bizottság. — A *polgári iskolának* hatosztályúvá kifejlesztése is napirendre kerül, a melylyel kapcsolatosan megoldásra vár az egyéves önkéntességre előkészítő tanfolyamok életbeléptetése. — Az *ismétlő* iskolának a leánytanulók számára való szervezése is elintézésre kerül, s az valószínűleg *«vasárnapi iskola»* czímét fogja kapni gyakorlati iránynyal. Az *inasoknak* az esti órákban való tanítását a ministerium megakarja szüntetni s biztosra vehető az, hogy a megkezdett tárgyalások folytán sikerülni fog a tanoncziskolák tanítási idejét d. u. 3—6 órákra áttenni. Ez idő szerint a tanítók és tanulók egyaránt elesigázva, kimerülten vesztegetik el idejüket az esti órákban. Hihető, hogy valahára gondoskodva lesz kellő számú *rajztermekről* is, mert a tanulók mostani elhelyezése a módszeres rajzoktatást majdnem lehetetlenné teszi. *Iskolába nem férő*, de abba járó gyermek, ez idő szerint van 4000-nél több. Ez a helyzet teremtette meg a váltakozó tanítást, úgy hogy egy-egy terembe két osztály jár, az egyik 8—1, a másik 2—6 óra közt. A fővárosi iskola-építkezésekre 1902-ig 6 millió forintot irányzott elő, a mi azonban a rohamos emelkedéssel szemben, a szükséglet felének felel meg és így ez a tétel még emelendő.

— A főváros 1897. évi költségelőirányzata a törvényhatóság részéről, mint rendesen, nagy figyelemben részesült. Bennünket a tanügyi rész érdekelvén, kiemeljük, hogy ehhez három bizottsági tag szó-

lott. Dr. *Havas* Rezső kijelentette, hogy miután fővárosi tanítónők évenként túlságosan nagy számban képeztetnek, szükségét látja annak, hogy női ipariskolák állíttassanak fel a keresetképeség terjesztése érdekében. Dr. *Heltai* arra való tekintettel, hogy az oktatás folyton nagyobb összegeket követel, sürgette a város felügyeleti jogának didaktikai szempontból való érvényesítését s a mennyiben az iskolaszékeket erre alkalmazni nem találta, külön városi közegekre kívánja bizni a tanítás ellenőrzését. — Dr. *Verédy* elismeréssel említette fel a fővárosnak eddigi áldozatkészségét, de constatalni kívánta, hogy még mindig léteznek oly hiányok, amelyek az oktatás niveauját leszállítják s ennek daczára a költségvetés ezen hiányok megszüntetésére fedezetet nem nyújt. Szerinte a fővárosban iskolába nem jár, a statisztikai adatok szerint 10,619 tanköteles, családi gondozásban nem részesült 7009 óvóköteles. Utalt arra, hogy az elemi iskolákba hely szűke miatt be nem fér 4347 felvett tanuló, a kiknek oktatása a váltakozó rendszer szerint úgy történik, hogy egy-egy tantermet két osztály használ ki. Kifogásolta továbbá még azt, hogy a 8000-et meghaladó inasok hittani oktatásáról nincs gondoskodva. Végül sürgette, hogy ezeknek a hiányoknak megszüntetését a tanács tegye megfontolás tárgyává, igyekezzék mentől több iskolaépületet emelni, hogy a váltakozó rendszert mielőbb meg lehessen szüntetni. Végül felkérte a tanácsot, hogy az ismétlődő oktatást a leánytanulók számára is, lehetőleg a kézimunkaoktatással kapcsolatosan szervezze. — *Márkus* József polgármester megígérte, hogy a hiányokat fontolóra veszi s azoknak megszüntetése ügyében intézkedni fog; de kijelentette, hogy Verédy tanfelügyelőnek azt az állítását, hogy 10,000 gyermek nem jár iskolába, el nem hiszi, noha a statisztikai adatok a papiroson tényleg feltüntetik őket. A tanács ugyanis akként rendelkezett, hogy minden tankötelest, *a ki jelentkezik*, föl kell venni az iskolába. A vita folyamán jóleső örömmel lehetett constatalni, hogy a tanügy iránt a polgármester és a törvényhatóság egyaránt jóakarattal viselkedik, s így bizton remélhető, hogy a még létező hiányok tervszerű megszüntetésére az intézkedések meg fognak történni.

— **A főváros tanfelügyelete.** Dr. *Heltai* bizottsági tagnak a fővárosi budgetvita alkalmából történt felszólalása a felügyelet szervezését tette sürgőssé. Ez idő szerint a helyi felügyeletet az iskolaszékek gyakorolják, a főfelügyeletet a királyi tanfelügyelőség. *Heltai* szerint az iskolaszékek felügyelete nem megbízható és ezért annak intensiv gyakorolhatása szakközégek alkalmazását teszi szükségessé. Erről azonban első sorban az állam volna hivatva gondoskodni és a város maga csak akkor volna kénytelen erre vállalkozni, ha a kormány nincs abban a helyzetben, hogy az intensiv felügyelet gyakorolhatására a fővárosi tan-

felügyelőséget kellő személyzettel ellássa. A törvényhatóság köreiben az az óhajlás látszik érvényesülni, hogy az iskolák tanévenként legalább kétszer kerüljenek alapos revisió alá s így tekintettel arra, hogy átlag 2000 tanerő volna évenként kétszer a tanfelügyelők által meghallgató, illetőleg azok tanítási eljárása és eredménye constatálendő, a mi átlag négy tanító meghallgatását véve föl egy napra, 1000 látogatási napra rugna — e feladat végzésére valóban új közegekre lenne szükség. Még ha egyelőre az iskoláknak évenként egyszer való ellenőrzésével is meg lehetne elégedni, akkor is négy-öt állami tanfelügyelőre volna szükség. Az állami főfelügyelet intensív gyakorlása állami szempontból valóban fontos és kívánatos, de feltéve, hogy ily nagymértékű kiadással járó reform most a kormánytól életbe nem léptethető, akkor a községi tanfelügyelet akként volna szervezendő, hogy ennek a közvetlen ellenőrzés biztosíthatnák akként, hogy az állami felügyeletnek a superrevisio joga fentartatnék. Miután községi iskolák személyzetének fizetésére átlag két milliő forintot fordít a főváros, a községi tanfelügyelet szervezésére megkívánható 15—20 ezer forint nem igen fog nehézséget okozni, szemben azzal az eredménnyel, a mit a gyakori, intensív ellenőrzéstől várhatni. A főváros tanügyi programjában első sorban a tanszemélyzet javadalmazásának emelése szerepelt, ennek megtörténte után került most napirendre a taneredmény ellenőrzésének kérdése. Hiszszük és reméljük, hogy a mint annak idején a fővárosi iskolaügy lelkes gondozójának, *Rózsavölgyi Gyulának* sikerült a tanítói fizetések rendezését keresztülvinnie, úgy sikerülni fog buzgalmának és higgadt megfontolásának ezt a következményeiben is fontos kérdést a közkiválatomnak megfelelően megoldani. Ha a községi tanfelügyelet valóban életbe lép, az állami tanfelügyelet a közvetlen ellenőrzést 11 tanítóképzőben, 11 polgári iskolában, 5 felsőbb leányiskolában, 39 elemi iskolában és 38 óvóban, tehát 108 tanintézetben lesz hivatva nyakorolni, a mi évenként 500 tanerőnek meghallgatásával jár. Ez a tényállás egymagában véve a községi felügyeletnek az államival való tervszerű gyakorlására utal, a miről a megindítandó tárgyalás alkalmával bővebben fogunk megemlékezni. A fővárosi állami tanfelügyelet részéről teljesített iskolalátogatások száma különben a következő volt: 1890-ben 116, 1891-ben 146, 1892-ben 137, 1893-ban 196, 1894-ben 203, 1895-ben 206 nap. A meglátogatott iskolák száma 1890-ben volt 171, 1895-ben 306. Az 1892-ben mutatkozó visszaesést a segédtanfelügyelői állásnak huzamosabb időn át való be nem töltése idézte elő.

— A fővárosi elemi iskolák tanterve. A székes-főváros elemi iskoláinak számára a tanács külön tantervet óhajt kiadni. A tanügyi bizottmány albizottsága ezzel a kérdéssel foglalkozván, véleményét jelen-

tés alakjában tette közzé. Verédy Károly tanfelügyelő pedig külön beadványban sorolta fel azokat az észrevételeit, a melyeket a revisióhoz fűzni kívánt. Annyi bizonyos, hogy elérkezett annak ideje, hogy a főváros saját jól felfogott érdekében didaktikai szempontból is alapos revisió alá vesse iskoláinak belső szervezetét. Kétséget sem szenved, hogy az e végre megindult mozgalom sok értékes adalékot fog szolgáltatni s minél többen foglalkoznak majd a reformeszmékkel, annál jobban fog sikerülni maga a reform. — Itt közöljük mind a két nevezett okiratot, ú. m. a tanügyi bizottmány albizottságának, valamint a kir. tanfelügyelőnek erre vonatkozó jelentését:

I. Bizottsági jelentés a székes-főváros elemi iskolái számára kiadandó tantervről.

«A fővárosi iskolák számára kiadandó tantervre két körülmény bir döntő befolyással. Az egyik általános, a másik speciális jellegű.

Országos, azaz általános szempontból szem előtt volna tartandó az a népiskolai tanterv, a melyet a un. vallás- és közoktatási minister van hivatva kiadni.

Sajátos helyzetünknel fogva azonban nem tekinthetünk el azoktól a követelésektől, a melyeket ezzel szemben formál maga a népiskola és az ezzel összefüggő felsőbb oktatás.

A székes-főváros sajátos viszonyai megkövetelik, hogy az általa fentartott népoktatási intézetekben lehetőleg helyi jellegű tanterv lépjen életbe, mely az országos szempontból kiadott ministeri tanterv követelményeinek az elérendő eredmény tekintetében megfelel, de annak elérésére nézve szabad kezet enged. Elemi iskoláinknak ugyanis nemcsak arra kell tekintettel lenniök, hogy a számukra kitűzött célt elérjék, hanem egyúttal ügyet kell vetniök azokra a tanulókra is, a kik a népiskolát meghaladó tanintézetekben tanulmányaikat folytatni szándékoznak.

A fővárosi elemi iskolai tantervnek tehát akként kell kialakulnia, hogy egyrészt az elemi népiskola, másrészt az ezt meghaladó egyéb fajú oktatási intézetek igényeit is kielégítse. Így tehát a többi között a tanterv keretén belül gondoskodnunk kell arról is, hogy az elemi iskolák felsőbb osztályainak jobb tanulói a tantervi különbözőzetből kiállandó vizsgálat sikeres letvése után minden akadály nélkül a polgári iskola megfelelő osztályaiba felvétessenek, ha tanulmányaikat jó sikerrel végezték. A megoldandó feladat nehézsége tehát abban rejlik, hogy míg a magasabb fokú tanintézetek az oda lépő tanulóktól főleg a grammatikai képzés iránti fogékonyságot sürgetik, addig a népiskola ezzel szemben átlag megelégszik a pszichológiai fogalmak nyújtásával.

Tekintettel arra, hogy iskoláinkból az ifjúság java része tényleg felsőbb fokú intézetekbe lép, tantervünk nem tekinthet tisztán a népiskolai oktatás feladatára, s ezért a tanítás intézésében főleg a IV. osztályban némi engedményeket tartozik tenni a felsőbb fokú oktatásnak.

A most napirendén lévő tanterv-javaslat elbírálásánál ezenkívül figyelemmel kell lennünk arra az országos mozgalomra, mely az elemi iskolai tanterv revízióját sürgeti, s mely felett a közoktatási tanács van hivatva első sorban véleményt mondani. Figyelemmel kell lennünk ezenkívül arra a helyi körülményre, hogy az iparoktatás mindinkább követelőzőleg lép fel a fővárossal, mint iskolafentartóval szemben, s az oktatás idejére nézve elkerülhetetlenül szükségessé teszi azt az intézkedést, a melynek következtében az inasoknak az esteli órákban való tanítása helyett, az a délutáni órákra lesz átteendő.

Administratív szempontból tehát mérlegelendő lesz az, vajjon ennek elérhetésére nézve nem lehetne-e az elemi oktatást folytonossá tenni akként, hogy az hétköznaponként reggeli 8 órától déli 1 óráig tartson. Mert ha ez didaktikai szempontból véve a fővárosban keresztülvihető, akkor meg van adva a lehetőség arra, hogy az inasok oktatása a délutáni órákban történjék, a mint ez a kereskedőtanonc-iskolákban ez idő szerint is kötelező.

Ezek folytán nemcsak a középiskolai, hanem a helyi körülmények is mértékadóak a tanterv megállapításánál, miért abban az esetben, ha tényleg az elemi oktatás a délelőttek folyamán megszakítás nélkül fog folyni, a tananyag megállapításánál a legszigorúbb mértékkel kell a maximum- és minimumnak körülírását eszközölnünk és így a nem kötelező tantárgyakat lehetőleg törölni. Ilyenek például a német nyelv és esetleg a beszéd- és értelemgyakorlatok.

Az előttünk fekvő tanterv számos értékes adalékot nyújt e tekintetben, de régi nyomon halad és az oktatásnak fél napos jellege szerint készült.

Mielőtt tehát a tanterv részletes kidolgozásával foglalkoznék a tanügyi bizottmány, először is megállapítandó az, vajjon nem lehetne-e az oktatást az elemi iskolákban csakis a délelőttekre áttenni? Ez esetben ugyanis a tanterv lényegesen módosulna. De bármiként dőljön el a tanítás sorsa, szükséges, hogy az ehhez idomítandó tantervet első sorban az a referens vegye revízió alá, a ki egyúttal a közoktatási tanácsnak szakelőadója, s így informálva lesz azokról a követelésekről, a melyeknek az elemi oktatás kell, hogy megfeleljen.

Miért is indítványozzuk, hogy Lakits Vendel elemi iskolai igazgató úrnak, úgyszint mint a tanügyi bizottmány tagjának, valamint az országos közoktatási tanács szakelőadójának az összes tárgyiratok azzal adassanak ki, hogy érdemleges jelentését szakértők esetleges meghall-

gatásával a tanügyi bizottmány, illetőleg a tanácsi VII. ügyosztály vezetőjének mutassa be.

II. Tanfelügyelői jelentés.

Budapest székesfőváros tanácsához a fővárosi iskolák számára készítendő-
tanterv ügyében.

Tekintetes Tanács!

A főváros által fentartott elemi népiskolák tantervének megállapításánál nemcsak az a tanczél mérlegelendő, melyet az 1868. évi 38. t.-cz. 56. §-a alapján a vallás- és közoktatási magyar kir. miniszter van hivatva megállapítani. Sajátos helyzetünk ugyanis olyan, a melyhez fogható országunkban nincsen.

A félmilliót meghaladó lakosság igényei korántsem egyeztethetők meg azokkal, melyeket esetleg a 60—80 ezer lakossal bíró városok formálhatnak az elemi oktatással szemben. Fővárosunknak ugyanis egyik főfeladata, hogy az ország különböző vidékeiről ide özönlő szülők gyermekeiben az egységes magyar nemzeti szellemet már az oktatás legalsó fokán meghonosítsa és e mellett a sociális igényeket is kielégítse.

Az elemi oktatásnak tehát arra kell törekednie első sorban, hogy a tanulók az iskolákban magyarul ne csak beszélni, hanem egyttal gondolkozni és érezni is megtanuljanak. Az oktatás nevelői befolyása tehát vallás- és társadalmi különbség nélkül a magyar géniusz szolgálatában kell, hogy álljon. E főczél mellett azonban a társadalmi különbségeket is számba kell vennie.

Elemi iskoláink tanulóinak tetemes része nem fejezi be tanulmányait ezen intézetekben, hanem magasabb foku iskolákban folytatja.

A tananyag elrendezésénél tehát egyrészt figyelemmel kell lennünk a szorosán vett népoktatásra és az ezt meghaladó középfoku tanításra, a mennyiben ez tanulóit az elemi iskola köréből veszi fel, és így megköveteli, hogy a tanulók előképzésénél speciális feladatokra a tanítás intézése figyelemmel legyen, a mi különösen a grammatikai képzésnél, illetőleg az olvasásban és számolásban való készségben nyilvánul.

Mostani tantervünk az I—III. osztályban általános jellegű, de már a IV. osztályban combinált, a mennyiben tisztán a népoktatás igényeinek kielégítése mellett felsőbb foku tanításra is előkészíti tanulóit.

Administratív tekintetben e kettős cél nehezíti meg a helyes tantervnek megállapítását, s valóban méltánylandó az az eszme, a mely a középfoku tanításnak I. osztálybeli tanulóit a III. elemi osztályból szándékozik befogadni, a mint erre kulturállamainkban elég példát találhatni. Ha azonban ez keresztül nem vihető, akkor a IV. osztályban

lehetőleg redukálni kell a tananyagot, s a közismeretű jellegű tudnivalókat a felsőbb osztályokba áttenni. Ily beosztással az elemi oktatás tagozata két részt tüntetne fel: az elsőben a tanítás általános jellegét öltene (I—III., esetleg IV. osztály), a másodikban (IV—VI. oszt.) a népoktatás tisztán a nép igényeinek, a népelet követeléseinek tenne eleget.

Ezen didaktikai szempontok mellett mérlegelendő még az is, hogy az iparoktatás és az ismétlő leányiskola mindinkább követelőleg lép fel és legközelebb elutasíthatatlan igényeket fog formálni. Mert azt továbbra is tűrni nem lehet, hogy az iparos-tanonczok a nappali izommunka után kifáradva, pihenés helyett az iskolákban, az esteli órákban idegmunka végzésére kényszeríttessenek. Kiméretlenségnek nevezhetném azt az eljárást, hogy tanulókat és tanítókat egyaránt arra kárhóztassunk, hogy túlszűfolt, élenben szűkölködő tantermeinkben a nevelő-oktatás nehéz munkájában közrehasznassanak.

Az inasoktatás, a mint különben azt már a kormány is sürgeti, a délutáni órákra teendő át, a mint ezt sikerrel meghonosítottuk a kereskedő tanonczoknál. Ha tehát az inasoktatás a délutáni órákra fog áttétetni, akkor e célra két—háromszáz tantermet kell, hogy igénybe vegyünk.

Az ismétlő leányoktatás nálunk teljesen el van hanyagolva. Tíz-ezerre megy azon leánytanulók száma, a kik a törvénykövetelte ismétlő oktatásban nem részesülnek; pedig a szociális problémák egyik legfontosabbika az, hogy a leendő anyák lelkiülete sivar külsőségekre ne legyen szorítva, hanem értelmiségük mellett a keresetképessegre jó korán, magában az iskolában mintegy rákapattassanak. Már a tőkegyűjtés szempontjából, és az ezzel járó adózásnál fogva sem maradhat a főváros a haladottabb városok mögött, a hol egyrészt a társadalom, másrészt az iskolafentartó hatóságok a néposztályhoz tartozó leánygyermek gyakorlati kiképzését legfontosabb feladataik egyikének ismerik el. Utalok Berlinre.

Az ismétlő leányiskola behozatala ismét igénybe fogja venni tanintézeteinket, ép úgy, mint az inas-oktatás. Az inas- és ismétlő leányiskolák helyes szervezéséből azonban következni fog az, hogy elemi iskoláink nagy részében a tanításnak valószínűleg egy huzamban kell történnie, még pedig a délelőtti folyamán 8 és 1 óra között; úgy, hogy a délutáni órákban a tantermek egy része a gyakorlati tanítás számára igénybe vehető legyen. A fővárosi tantervnek tehát esetleg erre is ügyet kell vetni és a tananyagnak a minimumra való leszállításával az oktatás ilyenmő berendezését is lehetővé kell tenni.

Arra, hogy az elemi oktatásnak egyhuzamban való megtartása nem tartozik a kétes sikerű vállalkozásokhoz, legyen elegendő Berlin és Lipcse példája.

A népiskolai oktatás feladatának szemmel tartásával tehát a fővárosi elemi iskolai tanterv még figyelemmel tartozik lenni a felsőbb oktatásra és esetleg tantermeinknek egyéb célok elérésére való felhasználására. Mert arról, hogy az inasok számára külön iskolákat vagy rajztermeket állítsunk fel, hogy ismétlő leányiskoláink számára külön munkatermeket rendezzünk be, szó sem lehet. Mert ilyenmű intézkedések csak kivételesen fognak megtörténni, a mennyiben azok általánosítása óriási összegeket emésztene fel.

A felsoroltak után véleményem szerint a fővárosi elemi iskolák számára megállapítandó tanterv első tagozatánál az általános képzés, a másodiknál a részletes cél, a nép oktatása fog dominálni. És itt hangsúlyozni kívánom, hogy ennek az új tantervnek készítésénél nem kell ridegen ragaszkodni a miniszteri, országos érvényű szabályzathoz, mert viszonyaink, tudvalevőleg az országban olyanok, hogy ahhoz hozzáfoghatók nálunk nem is létezhetnek. A tancél betartása mellett a fővárosi tantervnek szabad kezet kell biztosítani.

Az elemi oktatás első tagozatában, eltekintve a vallásoktatástól, melyről a hitközségek gondoskodnak, főleg az írás-olvasás és számolás domináljon. A beszéd- és értelem-gyakorlatok tanítását, fájdalom, a törvény 55. §-a állapítja meg. Pedig ennek a tárgynak létjogosultsága már alig van magyar tannyelvű iskolákban. Még a német pædagogusok is mindinkább elhagyják e tárgyat, mert nem értelemmel beszélni úgy sem szabad az iskolában. Ha azonban egyáltalában kihagyni nem lehetne ezt a tantárgyat, úgy a minimumra kell leszállítani és az írás- és olvasással kapcsolatba kell azt hozni. Elemi tanulóinkat ugyanis főleg arra kell képesítenünk, hogy a magyar genius remekíróink nyomán olvasmányokon élesítse értelmöket és nemesítse kedélyöket akként, hogy abból a magyar jellem kialakuljon. Sokat, szépen, értelmesen és lelkesítően olvassunk iskoláinkban tanulóinkkal, oltuk be lelkeikbe a magyar mese- és mondavilág naiv ideáljait és a nemzeti nevelésnek oly szolgálatot fogunk tenni, mely állami létünk megszilárdításához adalékul szolgálhat. A társadalmi különbséget nem ismerő gyermeki phantasiának fogékonyságára úgy hat a jó olvasókönyv, mint a hívőkre, a biblia.

A gondolkozási restséget teremtő beszéd- és értelemgyakorlatok helyét lehetőleg a tanulók korának megfelelő classicus becsű, magyarságra valló olvasmányokkal kell pótolni, oly olvasmányokkal, melyek gyermekeink lelkületét osztálykülönbségre való tekintet nélkül nemesíteni hivatva vannak.

A hangsúlyos beszédet tanulóink helyes olvasás útján rövidebb idő alatt és jobban meg fogják tanulni, mintha a beszéd- és értelem-

gyakorlatok mechanikai, egyhangú ismétléseivel karban és a nélkül logikai fogalmak definiálásával bajlódnak.

A nyelvtani oktatás elemi jellegét akkor fogja majd megérdemelni, ha az olvasmányok alapján a nyelvtani alaktanból csak a legszükségesebbet úgy tanítja meg, hogy az egyuttal a helyesírás alapvetésére szolgáljon. Ennél a tantárgynál a minimum már azért is indokolt, mert a középiskolákba lépő tanulók a nyelvtannal úgyis évek hosszú során fognak foglalkozni, a népoktatásnak pedig a szabályok tömkelegébe nem szabad eltevednie, s meg kell azzal elégednie, hogy a tanulók gondolataikat érthetően, feltűnőbb hibák nélkül le tudják írni. Ennél a tantárgynál tényleg a középiskola igényei dominálnak. A népiskolai oktatás szempontjából a szóképzés- és mondatszerkesztésnek valóban csak elemei volnának tanítandók, mert a nép a helyes beszédet nem könyvből, hanem gyakorlásból tanulja el.

Az írás tudvalevőleg szorosan az olvasáshoz simul, s abból meríti anyagát, és a fogalmazás alapvető munkáját végezteti.

Értelem nélküli írás, főleg másolás ép úgy elvetendő, mint az olvasásnak gyakorlása megértés nélkül. Valamint a helytelen olvasást a tanító saját példájával, az előolvasásnál helyesbíti legjobban, úgy az írásnál is a gondos ellenőrzés, a hibák kijelölése és a tanulókkal való kijavítása a jó tanításnak legfőbb kelléke. Ennél a tárgynál a betűk egyszerű voltára kellene nagy súlyt fektetni.

A számvetés az elemi oktatás első tagozatánál, főleg a négy alapmiveletben való jártasság elsajátítására törekedjék, és a fejbeli számolásnál lehetőleg az olvasmányok tárgyköréhez fűzze példáit. Ha valahol, úgy ennél a tárgynál áll az, hogy a betűi öl, a szó éltet. Azokra a példatárakra, a melyek ez idő szerint közkezen forognak, osztott iskolákban szükség nincs. A tanítónak a számolásban való részvétele biztosítja egyedül a tanulók érdeklődését.

A földrajz tanításánál főleg az olvasmányok tárgyai magyarázatához szükséges ismeretek minimuma veendő fel, s gondosan kerülendő mindaz, a mi rendszeres földrajzi oktatást képezhet. Lakóhelyünk és Magyarország ismertetése csak azt célozza, hogy a gyermek tudja, mit szeressen szülőföldjében, hazájában.

Az éneklésnél a hangjegyek szerinti tanítás a siker egyik alapfeltétele, azonban nem szabad a gyakorlatok eléneklésével kezdeni a tanítást, mert ezt a nép- és gyermekdalok előéneklésének kell megelőznie, és ezekből kell meríteni a hanggyakorlatok anyagát.

A rajzolás az elemi oktatás első tagozatánál ép úgy mellőzendő, mint a tornázás. Ennek a két tárgynak sikeres, rendszeres tanítása nagyobb értelmiséget és testi fejlettséget föltételez.

Az elemi oktatás első tagozatánál tehát a tanterv főleg az olva-

sásra fekteti a fősúlyt; oly olvasmányokra, melyek tartalmilag a magyar mese- és mondavilágból valók, s azokkal kapcsolatosan a magyar föld viszonyait, termékeit ismertetik, alakilag pedig visszatükrözik a magyar szellemét, gondolkodását és érzületét lehetőleg classicus nyelvezetben.

Az oktatás intézése pedig általános jellegű, s nem tekint a tanulók társadalmi helyzetére és jövőjére.

Az elemi oktatás tanterve a tanítás második tagozatánál, már számba fogja venni a nép szükségleteit, s tanulóinak jövő sorsát. Az iskolai tudományok révén gondoskodni kell azoknak az ismereteknek nyújtásáról, melyek a tanulókat arra készítik, hogy az iskolából való kimaradásuk után magukat egyes életpályákra szakszerű vezetés mellett képesekké tegyék. E mellett azonban nem szabad elhanyagolnunk a magyarság megszilárdítását, a mi a lelkületre való hatással érhető el.

Az értelem- és jellemképzés itt is karöltve jár, s figyelemmel van a néposztály egyszerűbb társadalmi viszonyaira. A rajz-, slöjd- és a kézimunka-oktatás itt már valóban jogosult. Az értelmi képzésnek tárgyát nem szabad főleg a rég mult időkből meríteni, annak a modern élet-hez kell alkalmazkodnia! A tanterv tehát a tanítás eme fokán — tanulóinak jövőjét tartja szem előtt és ehhez méri eljárását.

Fővárosunkban az elemi népiskolából kilépő tanulók vagy az ipari pályára lépnek, vagy földműveléssel foglalkoznak, vagy végül közönséges napszamosokká lesznek. Azokon a helyeken, a hol a tanulók könnyű szerrel földművelők képezté válhatnak, tanácsunk máris a gazdasági és kertészeti ismereteknek gyakorlati tanítását elrendelte, és ezen intézkedését a szükséghez képest egyéb tanintézeteknél is érvényre fogja juttatni. Az ipari pályára lépőknek az oktatás az olvasmányok kiszemelésénél, a rajzoktatásnál és a közismereteknél tehet jó szolgálatot, s végezheti sikerrel az előmunkálatokat; a tanterv megállapításánál azonban részletesen nem gondoskodhatik három élethivatás feladatairól. Ez a tanítás intézésének képezi feladatát.

A tanításnak második fokozatán a nemzeti alapon nyugvó műveltség mellett a részletes utasítások a tanmenet kidolgozásánál a tanulók zömének élethivatását is figyelembe vehetik, s figyelembe kell is venniük; ámde a tanterv tömör szerkezete erre nézve bővebb utasítást nem adhat.

A tantárgyaknál első sorban a nyelvtanítás arra törekszik, hogy az olvasmánydarabokkal egyrészt nemzeti irodalmunk kiválóbb művelői iránt az érdeklődést felkeltse, másrészt a nép egyszerűbb viszonyaiban előforduló polgári ügyiratok iránt tájékozást nyújtson. Az olvasókönyveknek akként kell készülniök, hogy azok tartalmuknál fogva a tanulók

kat az úgynevezett magánolvasásra is rábírnák; sőt erre a tanulókat kellő utasításokkal is el kell látni.

Az írás gyakorlásánál leveleket, nyugtatványokat, számlákat, számadásokat, folyamódásokat is szerepeltetni kell.

A szorosabban vett nyelvtanítás csak az írásbeli feladatok javításánál érvényesüljön.

A történelem és földrajz tanításánál főleg az újkor, s az újabb viszonyok méltatása képezze a tanczél.

A tanulókkal meg kell ugyan ismertetni röviden az emberiség fejlődésének utját, s azokat az eseményeket, a melyek lehetővé tették mostani fejlődését; ámde főleg az újkori események méltatásának kell szerepelni első sorban, hogy azok a magyar alkotmány jelentőségének megértését tegyék lehetővé. A tanulók ismerjék fel országunk földrajzi előnyeit és hátrányait, gyönyörködjenek hazánk szépségében, ismerjék termőképességének okait, gazdagodásának feltételeit, földgömbünk szerkezetét; de ne terheltessenek tudományos definitiókkal, statisztikai adatokkal.

A természetrajzi és természettani oktatás ismertesse meg a terményeket természetes csoportok szerint és vezesse a tanulókat a természetben előforduló változások törvényszerűségének belátására.

A természet köréből csakis az, a mi közvetlen megfigyelés tárgyát képezheti, szerepeljen az oktatásnál, s vezesse a tanulókat annak felismerésére, a mi nekik árthat, vagy használhat. A hasznos házi- és kárteknony titkos szerek, a babona és kuruzslás ismertetése el nem maradhat, de főleg példák és tapasztalatok nyomán derítendő ki.

A számolás- és mérés tan a polgári élet legegyszerűbb viszonyai- ban előforduló feladatok megfejtésével foglalkozik. A munka értékének kiszámítása, az adófizetés módja könnyű fogásokkal gyakorlandó. Magától értetődik, hogy a fejbeli számvetés lehetőleg előtérbe léptetendő. A mérés tannál nemcsak a kisebb területek kiszámításával kell foglalkozni, hanem egyuttal az anyagoknak czélszerű kihasználásával is, a mennyiben ezt a helyi viszonyok követelik.

Az ének oktatás főleg a hazafias daloknak begyakorlásával foglalkozik, melyhez adalékot maga a népdal is nyújthat. Az egyházi énekek esetleges gyakorlása a hitközségek előljáróinak útbaigazítására fogantatható 1—3 szölamokban. Kivánatos, hogy az oktatás a hangjegyek ismertetése alapján történjék.

A kézimunka-oktatás mindkét nembeli ifjúságnál főleg a könnyebb és értékesíthetőbb munkák végzésével foglalkozik; a gazdasági és kértészeti gyakorlatok pedig a helyes gazdálkodás módjának felismerésére vezessék a gyermekeket.

A tornázás főleg a katonai gyakorlatokra reflectáljon.

Miután az elemi iskolai oktatásnak célja az, hogy tanulóinak azokat az ismereteket nyújtsa, a melyek a magyar nép számára mulhatatlanul szükségesek, önként következik, hogy az *ismétlő tanköteleseknél* ezek az ismeretek mélyítendőek. A 68. évi XXXVIII. t.-cz. 50. és 52. §-ában az ismétlő oktatás kötelezettsége és tanideje meg van állapítva; azonban mi nálunk ezen oktatás a kezdetlegesség stádiumában van. Mert míg az iparostanonczoknak megfelelő tanításáról gondoskodva van, addig az ismétlő tankötelesek tanítására alig van három iskola szervezve; pedig különösen a magyarság szempontjából fontos, hogy leánygyermekünk számára az ismétlő iskola megfelelő módon szerveztessék. Az elemi iskolai tantervnek tehát erre is kiváló figyelmet kell fordítania. Miután pedig a tanítási idő hetenkint legfeljebb öt órára terjedhet ki a téli hónapokban, míg az nyáron csak két órára terjedhet, *legcélszerűbb volna az ismétlő oktatást vasárnapokra áttenni*, s a tanulókat átlag heti négy órán át foglalkoztatni. Ebből a négy órából az első a magyar beszéd, illetőleg a magyar nyelv gyakorlására volna fordítandó akként, hogy megfelelő olvasmányokkal mintegy előkészítenők a leánytanulókat hivatásukra, s egyuttal megkedveltetnők velük a magyar népies írókat.

A számolás főleg a háztartási viszonyokra, s a kézimunkára való tekintettel volna gyakorlandó; a betegsegélyző pénztárak fontossága és szervezete ismertetendő. Míg az olvasmányok az erkölcsi és hazafias érzelmek megszilárdításához járulnak; míg a számolás a megélhetési viszonyok okos-felhasználására képesít, addig a kézimunkának tanítása a leányokat egyrészt értékesíthető gyakorlati foglalkozásokra *szoktatja*, másrészt a háztartás okos és takarékos vezetésére készítse elő; ezért a kézimunka-tanításnál lehetőleg a legegyszerűbb munkanemekre kell reflectálni, tehát olyan munkálatokra, a melyek kis tőkével, a szükséghez képest megszakításokkal sikerrel végezhetőek. A tanítási időnek legalább kétharmada erre volna felhasználandó.

Az éneklés népdalainkkal gyakorlandó, melyekkel óráközökben foglalkozzék az oktatás.

Végül nyilatkozni kívánok *a német nyelv tanításáról*, melyre vonatkozólag a magas minisztérium leiratilag hívta fel figyelmünket. A német nyelvnek tanítását sem a törvény, sem a miniszteri tanterv nem követeli és az csak ott indokolt, a hol ezt a magyar tannyelvű iskoláktól a középfoku tanítás megköveteli. Igaz ugyan, hogy a német nyelvnek a középfoku iskolákban való tanítása el van rendelve és így az előismeretekkel rendelkező tanulóknak valóban hasznosak ezen ismereteik; ámde itt megszakítás észlelhető, úgy, hogy a tanulók az elemi iskolákban szerzett német nyelvi ismereteiket tökéletesen elfelejtik akkorra, a mikor azokat tőlük esetleg számon kérik. Viszont tapasztaljuk

azt, hogy a magyar írásban és olvasásban tanulóink nagy része korántsem sajátítja el a kellő gyakorlottságot; pedig a sikeres tanításnak ez képezi egyik alapföltételét.

Így tehát az elemi oktatás első tagozatánál a német nyelv tanítása okvetetlenül elmaradhat; még pedig a tanítási eredmény kockáztatása nélkül. Az azonban már megfontolandó, vajjon a tanítás második tagozatánál taníttassék-e a német nyelv, melynek további fentartása mellett csakis egy érv szól és ez az, hogy a polgári iskolák I. és II. osztályaiban tanítják a német nyelvet és így, ha az elemi iskola V., vagy VI. osztályából a tanulók a polgári iskola megfelelő osztályaiba átlépni kívánának, a német nyelvben való járatlanságuk elháríthatatlan akadályt képezne.

Így tehát ebből az okból, de meg talán azért is, hogy az ipari és kereskedelmi pályára lépők a német nyelvben jártasak legyenek, a felső tagozatban a német nyelv megtartható lenne, de csak direct módszeres oktatással.

A tanítás értékét azonban egyáltalában nem szállítaná le az, ha a német nyelv az elemi iskolából teljesen kimaradna, mert a most erre fordított időt a magyar nyelv intenzívebb tanítására lehetne felhasználni. Abban az esetben azonban, ha a német nyelv kötelező tanítása megszűnnék, gondoskodni kellene arról, hogy az elemi iskola második tagozatában a német nyelv mint rendkívüli tantárgy taníttassék. Ezzel meg lenne adva a lehetőség arra, hogy azok a tanulók, kik sajátos helyzetüknél fogva a német nyelv tudására rá vannak utalva, e nemü ismeretekre szert tehetnének.

A fővárosi iskolák számára készült tantervi javaslatok közül az 1889. évi memorandum az, mely sok érdekes adalékot szolgáltathat a revisionális munkálatokhoz, a magam véleményét röviden főleg azért találtam szükségesnek előadni, mert az említett munkálattal szemben jelezni kívántam álláspontomat. A részletektől azonban tartózkodnom kellett, mert ez idő szerint teljesen távol állok az országos közoktatási tanácstól, s így csak egyéni felfogásom érvényesül soraimban. —
Dr. Verédy Károly, kir. tanfelügyelő.

— A pädagogia külföldi egyetemeken. A «Deutscher Universitäts-Kalender» legújabb kötetének adatai szerint a most folyó (1896/97. téli) félévben a következő pädagogiai előadásokat tartják Ausztria, Németország és Svájc német nyelvű egyetemein: Bécs. * Theodor Vogt,

* A város neve után következő név az előadó tanár neve, az előadás címe után következő szám pedig a heti órák száma. A tanárok neveiben

Pædagogia 3. Pædagogiai Seminarium 2. Wilhelm Jerusalem, A psychologia a nyelvoktatás szolgálatában 2. A. Höfler, A csillagászat és csillagászati földrajz középiskolai oktatásának didaktikája (demonstratiókkal) 2. *Czernovitz*. Richard Wahle, Pædag. 3. *Grätz*. A. v. Meinong, Willmann «Didaktik als Bildungslehre» czimű könyvének olvasása és megbeszélése 2. *Innsbruck*. — *Prága*. Otto Willmann, Didaktikus módszertan 2, Pædagogiai semin., theor. és prakt. gyakorlatok 2. Vendelin Toischer, Gymnasialis pædag. 2. *Berlin*. Friedrich Paulsen, Pædag. 4. Az egyetemi tanulmányokról 1. H. Steinthal, A pædagogia pszichologiai alapjairól 1. *Bonn*. J. B. Meyer, Bevezetés a philosophiai és pæd. tanulmányokba 2. W. Bender, Pæd. 3. *Freiburg* i. B. L. Zürn. A pædag. története a középkor végétől a jelenkorig különös tekintettel a pædag. eszmék történetére 3. Pædagogiai kérdések fejtegetése 1. Oktatásgyakorlatok a gymnasiumi tanulmányszakokból 1. *Giessen*. H. Schiller, Általános didaktika 3. *Göttingen* (a theologiai karon) K. Knoke, A pædagogia története a humanismus kora óta és a népiskolai anyanyelvi oktatás methodikája 3. *Greifswald*. Nathusius, Pædag. 4. *Halle*. — *Heidelberg*. H. Basermann (a theol. karon), A pædagogia rendszere; G. Uhlig (a phil. karon), Disputatiók pæd. kérdésekről és Herbart és más pædagogusok irataiból válogatott fejezetek megbeszélése 1. Pædagog. gyakorlatok gymnasiumi tanszakokból 1. *Jena*. W. Rein, A pædagogia rendszere 4. Pædag. seminarium és prakt. gyakorlatok a seminariumi gyakorlóiskolában; H. Stoy, A pædag. tört. 3. Pædag. Conversatorium 2. *Kiel*. E. Adickes, Pædag. 2. *Lipscse* (theol. karon), R. H. Hoffmann, Pædag. és története 5, Pædag. Seminarium a) praktikus gyakorlatok; b) tanító- és nevelőintézetek látogatása (phil. karon), I. Volkelt Phil.-pæd. seminarium, Schleiermacher pædagogijának bírálata; R. Richter, A gymnasialis pædag. válogatott kérdései 2. A praktikus pædag. seminarium gyakorlatai 2. P. Baeth, A pædag. Herbart-Ziller-féle rendszerének ismertetése, bírálata és kiegészítése 3. *Marburg* (a theol. karon), E. Chr. Achelis, Pædag. 3. (a phil. karon) P. Natorp, A pædag. története 2. Gyakorlatok a pædag. történetéből 1. W. Vietor, Az angol nyelv tanításának methodikája. *Rostock* (a theol. karon), I. F. Hashagen, Az evangelikus pædag. és iskolaelmélet alapvonalai. *Strassburg*. P. Hensel, Rousseau. *Tübingen* (a kath. theol. karon) F. v. Kober, Pædag. 3., (a phil. karon) L. Majer, Tanításgyakorlatok a gymnasiumban. *Würzburg*. — *Basel*. H. Heussler, Az akadémiai tanulmány természetéről 1. F. Heman, A pædag. története a renaissance óta 2. Gyakorlati cursus 2.

megmaradt a német forrás eredeti írásmódja, azaz a keresztnév megelőzi a családnevet. A — valamely városnév után azt jelenti, hogy az illető egyetemen nem tartottak e félévben pædag. előadást.

Bern F. Haag, *Gymnasialis Pædagogia* 1. (A tanárképző intézetben, *Lehramtschule*). Pædagogia 2. Pædag. története 3. *Freiburg* (Svájczban) R. Horn, A latin és görög nyelv oktatása. *Genf*. P. Duproix, Pædagogia, A legfőbb újabb rendszerek, a legfontosabb munkák elemzése és bírálata 2. A francia nyelvű országok oktatásügyének állapota. A legújabb reformok 2. A legfontosabb pædag. problémák discussiója. *Lausanne*. Guex, Pæd. psychologia 1. A legújabb pæd. irodalom megbeszélése 1. A pædag. eszmék fejlődéstörténete a XVII. század óta. *Zürich*, R. Avenarius, Általános pædag. 1. H. Morf, A francia nyelv oktatása; O. Hunziker, A pædag. története a középkor végétől 2. Basedow és a német felvilágosodás korának pædagiája 2. Pædagogia-történeti gyakorlatok 2.

— Az éneknek, mint középiskolai rendkívüli tantárgynak, tanítására való képesítés ügyében. A nmlt. vallás- és közoktatásügyi minister úr által az éneknek, mint középiskolai rendkívüli tantárgynak tanítására való képesítésre kinevezett vizsgáló bizottsághoz a vizsgálatra készüők minduntalan kérdést intéznek, hogy minő tankönyveket használjanak s hogy e tankönyvek hol kaphatók. Ezek folytán szívesen adunk az érdekelteknek némi útmutatást és kijelölünk néhány könyvet, melyekből a vizsgálat tananyaga meríthető és pedig a következőkben:

1. Az iskolai énektanítás módszerére vonatkozólag még nincs rendszeres magyar munka, de készülöben van s legközelebről meg is fog jelenni. Egyelőre erre nézve be kell érünk a praxis alapján szerzett ismeret előadásával. Segédkönyvül azonban ajánljuk Pauli Rikárdnak az Énekművészetéről (Budapest, 1895, a szerző sajtója) című munkáját.

2. A zene-elméletre és összhangzattanra van elég munka. Ajánlhatók Beliczay Gyula (A zene elemei. Budapest, Eggenberger, 1890), Szent-Gály Gyula (Zene-elmélet iskolai használatra. Kecskemét, Metzger, 1896), Benkő Henrik (Összhangzattan. Budapest, Harmonia) és Heinze (Elméleti és gyakorlati összhangzattan. Ober-Glogau, Handel, 1884) műveik, valamint Rischbieter példatára (Aufgaben und Regeln. Berlin, Ries u. Erler).

3. A zenetörténetre: Ábrányi Kornél (Általános zenetörténet. Budapest, 1886, Harmonia) és Kothe Herrmann (Abriss der Musikgeschichte. Leipzig, Leukarth) munkáik.

4. Az emberi hang élet- és egészségtanára: Irsai Artur (Az énekhang élet- és egészségtaná. Budapest, Rózsa K. 1892), Klug Nándor (Az emberi hang és a beszéd. Budapest, Természettudományi Társulat) és Bottermund (Die Singstimme, Leipzig, Vogel) munkáik.

5. A magyar nyelvre: Szinnyi József (A magyar nyelv rendszere. Budapest, Hornyánszky) tankönyve.

A gyakorlati vizsgálat előírja a különböző kulcsokban való hangjegy-olvasást; ennek begyakorlására igen alkalmas Wüllner (Chorübungen. München, Ackermann, 1885) munkája. — *Mihalovich Ödön*, az országos magyar királyi zene-akadémia igazgatója, mint a vizsgáló bizottság elnöke.

— **Felhívjuk** azokat a tisztelt tagtársakat, a kik *felolvasó* üléseinken értekezéseket tartanak, sziveskedjenek előadásaikról egy minél *rövidebb* kivonatot készíteni és néhány nappal az ülést megelőzőleg *Trájtler Károly* jegyzőhöz (lakik: Budapest, II. ker., Török-u. 8) elküldeni, hogy a napilapok számára a szükséges tudósítások ideje korán megszerkeszthetők legyenek.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó ülés 1896 november 21-én.

Jelen voltak: *Heinrich* Gusztáv dr. elnöklete alatt *Axaméth* Lajos m. o. t., *Böngérfi* János, *Bokor* József, *Demeczky* Mihály, *Gööz* József, *György* Aladár, *Gyulai* Béla, *Hegedüs* István, *Hegedüs* Károly, *Kerékgyártó* Elek, *Lakits* Vendel, *Miklós* Gergely, *Négyesy* László, *Neményi* Imre, *Nagy* László, *Péterfy* Sándor, *Radó* Vilmos, *Somogyi Géza*, *Szuppán* Vilmos, *Tergina* Gyula, *Veres* Ignác, *Lányi* Ernő, *Kriegner* N., *Magyar* László, *Maurer* Rezső, *Bély* Mihály, *Földes* Géza, *Lád* Károly, *Schuch* József, *Vaszko* Emil és még számos vendég; *Trájtler* Károly mint jegyző.

I. A felolvasó asztalhoz *Somogyi Géza* ült és «*A polgári iskolák reformja*» cím alatt előadást tartott. Az értekezés folyóiratunk múlt számában közöltetett. Hozzászóltak a tárgyhöz: *Gööz József*, a ki jelezte, hogy a felolvasó teljesen félreértette őt, illetve előadását, melyet a M. P. T. legutóbbi nagygyűlésén ugyanerről a tárgyról felolvasott. Szóló a tanárképzésre súlyt fektetve kijelentette, hogy ezt a kérdést internatus alakjában volna legjobb megoldani. A Pædagogiumot sem mondotta eltörlendőnek, hanem azt kívánta, hogy reformáltassék. Hogy a tanárság két táborba osztását ő sem helyesli, mutatják a tanügyi kongresszus tárgyalásai és az a tény, hogy immár a két egyesület is összeforrott. A polgári iskolákra különösen nemzetiségi vidéken szükség van; erős várai ezek ott a magyarságnak. Szóló ismeri a vidéki polgári iskolákat is, szerkesztője volt tíz éven át a Polg. isk. Közlönynek és a vándorgyűlések alkalmával is bő alkalma nyílt ez iskolákat megismerhetni;